

RESEARCH ARTICLE

Ideas Of Moral Education In The Pedagogical Heritage Of Eastern Thinkers And Their Reflection In Contemporary Education

Zilola Mahmudova Ma'murjon qizi

E-mail: mahmudova.zilola@gmail.com

Abstract

This article provides an in-depth analysis of the role, content and system of moral education in the pedagogical heritage of Eastern thinkers of the IX–XV centuries - Abu Nasr Al-Farabi, Abu Ali Ibn Sina and Alisher Navoi. Based on historical-comparative analysis and systematisation of scholarly literature using primary sources, the key ideas of moral education are identified and compared with contemporary approaches: values-based education, social-emotional learning and positive psychology. The findings demonstrate that the moral education ideas advanced by Al-Farabi, Ibn Sina and Navoi are profoundly consonant with modern pedagogical theory. The article proposes three directions for integrating Eastern pedagogical heritage into modern educational practice with specific methodological recommendations.

Keywords: moral education, Eastern thinkers, pedagogical heritage, Al-Farabi, Ibn Sina, Navoi, values-based education, history of pedagogy, comparative analysis.

Annotatsiya

Mazkur maqolada IX–XV asrlarda yashab ijod etgan Sharq mutafakkirlari - Abu Nasr Forobiy, Abu Ali ibn Sino va Alisher Navoiylarning pedagogik merosida axloqiy tarbiya masalalarining o'rnini, mazmuni va tizimi chuqur tahlil etiladi. Tarixiy-qiyosiy tahlil, ilmiy adabiyotlarni o'rganish va tizimlashtirish metodlari asosida ushbu mutafakkirlarning axloqiy tarbiyaga oid asosiy g'oyalari birlamchi manbalar yordamida aniqlanib, zamonaviy ta'limdagi qadriyatga asoslangan yondashuv, ijtimoiy-emotsional o'rganish va pozitiv psixologiya nazariyalari bilan qiyosiy tahlil etiladi. Tadqiqot natijalari ko'rsatishicha, Forobiy, Ibn Sino va Navoiy tomonidan ilgari surilgan axloqiy tarbiya g'oyalari zamonaviy pedagogika nazariyasi bilan mazmun jihatdan chuqur hamohang bo'lib, ularni ta'lim amaliyotiga integratsiyalashning samarali va ilmiy asoslangan yo'llari mavjud. Maqolada Sharq pedagogik merosini zamonaviy ta'lim jarayoniga tatbiq etishning uch yo'nalishi taklif etiladi va bu yo'nalishlar bo'yicha aniq amaliy tavsiyalar ishlab chiqiladi.

Kalit so'zlar: axloqiy tarbiya, Sharq mutafakkirlari, pedagogik meros, Abu Nasr Forobiy, Abu Ali ibn Sino, Alisher Navoiy, qadriyatga asoslangan ta'lim, ijtimoiy-emotsional o'rganish, pedagogika tarixi, qiyosiy tahlil.

KIRISH

Zamonaviy ta'lim tizimi globallashuv va raqamli transformatsiya sharoitida yoshlarni insoniy qadriyatlar asosida tarbiyalash muammosiga alohida

e'tibor qaratmoqda. Bir tomondan, axborot texnologiyalari jadal rivojlanishi bilimlarni egallash imkoniyatlarini beqiyos kengaytirmoqda; boshqa tomondan, virtual muhitning keng tarqalishi, ijtimoiy

tarmoqlarning hayotimizga chuqur kirib borishi va madaniyatlararo to'qnashuvlar shaxsning ma'naviy shakllanishiga yangi va murakkab xavf-xatarlar tug'dirmoqda. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, bugungi o'smirlar avlodi intellektual rivojlanish jihatidan oldingidan ham tez yetilsa-da, axloqiy kamolot ko'rsatkichlari ba'zi hollarda pasayish tendensiyasini namoyon etmoqda (Twenge, 2017). Bu holat ta'lim-tarbiyada axloqiy o'lchamni mustahkamlash zaruriyatini yanada kuchaytirmoqda.

Dunyo miqyosida ushbu muammoga javob tariqasida "qadriyatga asoslangan ta'lim" (values-based education, VBE) konsepsiyasi keng qo'llanilmoqda. UNESCO tomonidan "Birgalikda yashashni o'rganish" (Learning to Live Together, 2021) dasturida axloqiy-qadriyat tarbiyasi XXI asr ta'limining ustuvor yo'nalishi sifatida belgilangan. O'zbekistonda ham mazkur yo'nalishda muhim qadamlar qo'yilmoqda: O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF-60-son "Yangi O'zbekiston" strategiyasida yoshlarning ma'naviy-axloqiy tarbiyasi davlat siyosatining ustuvor yo'nalishi sifatida e'lon qilingan.

Bunday sharoitda milliy pedagogik merosga, xususan Sharq mutafakkirlari - Abu Nasr Forobiy (873–950), Abu Ali ibn Sino (980–1037) va Alisher Navoiy (1441–1501) asarlarida bayon etilgan axloqiy tarbiya g'oyalariga yangi nazar bilan qaytish zarurati tug'ilmoqda. Bu mutafakkirlar o'rta asrlarda yashab ijod qilganlar va axloqiy kamolotni ta'lim-tarbiyaning asosiy maqsadi deb e'lon qilganlar. Ular nafaqat nazariy mulohazalar bayon etganlar, balki axloqiy tarbiyaning mazmuni, usullari va bosqichlari haqida chuqur ilmiy asoslar ishlab chiqqanlar.

Shu bilan birga, mavjud tadqiqotlarda bir muhim bo'shliq ko'zga tashlanadi: ushbu uch mutafakkirning axloqiy tarbiyaga oid g'oyalari yaxlit va qiyosiy tarzda zamonaviy ta'lim amaliyoti bilan bog'lab o'rganilmagan. Aksariyat tadqiqotlar har bir mutafakkirni alohida ko'rib chiqadi yoki ularning pedagogik qarashlarini umumiy tarzda tavsiflab, zamonaviy pedagogika bilan chuqur ilmiy qiyosni o'tkazmasdan to'xtaydi.

Tadqiqotning **maqsadi**: Forobiy, Ibn Sino va Navoiy pedagogik merosidagi axloqiy tarbiya g'oyalarini birlamchi manbalar asosida tizimli tahlil etish, ularni zamonaviy ta'lim yondashuvi bilan ilmiy qiyos qilish va ushbu merosni bugungi ta'lim amaliyotiga integratsiyalashning yo'llarini asoslash.

Tadqiqotning **vazifalari**: (1) uchala mutafakkirning axloqiy tarbiyaga oid asosiy g'oyalarini birlamchi manbalar asosida tahlil etish; (2) ushbu g'oyalarni zamonaviy qadriyatga asoslangan ta'lim konsepsiyasi, ijtimoiy-emotsional o'rganish nazariyasi va pozitiv psixologiya bilan qiyoslash; (3) qiyosiy jadval asosida mutafakkirlar o'rtasidagi o'xshashlik va farqlarni aniqlash; (4) Sharq merosini bugungi ta'lim amaliyotiga integratsiyalash yo'llarini belgilash.

ADABIYOTLAR SHARHI

Sharq mutafakkirlarining pedagogik merosiga bag'ishlangan tadqiqotlar mahalliy va xorijiy olimlar tomonidan keng o'rganilgan. Mahalliy olimlardan N. Muslimov, Sh. Sharipov, O. Musurmonova, R. Ishmuhamedov va B. Xodjayevlarning ilmiy ishlarida Sharq pedagogikasining umumiy xususiyatlari, ta'lim-tarbiya masalalari va ma'naviy kamolot muammolari tahlil etilgan. A. Irisqulov Forobiy falsafasidagi ta'lim-tarbiya masalalarini maxsus o'rgangan; T.

Xo'jayev pedagogika tarixi bo'yicha yozgan monografiyasida uchala mutafakkirga alohida e'tibor qaratgan.

Forobiy merosiga bag'ishlangan xorijiy tadqiqotlar orasida F. Najjarning "Forobiy - siyosiy falsafada" (1948), O. Leaman *の* "Islom falsafasiga kirish" (1985), S. Nomaniyning Forobiy haqidagi monografiyasi (2001) alohida ahamiyat kasb etadi. Ibn Sino merosini o'rganishda S.H. Nasr "Ibn Sino" (1957) va L. Goodman "Avitsenna" (1992) asarlari ilmiy asos bo'lib xizmat qiladi. Navoiy pedagogik merosini xorijiy olimlarda S. Baxtiyor, E. Bertels va M. Hayit o'rganganlar.

Biroq mavjud adabiyotlarda ushbu tadqiqot uchun muhim bo'lgan ikki kamchilik ko'zga tashlanadi. **Birinchidan**, aksariyat ishlar uchala mutafakkirni alohida-alohida tahlil qiladi, qiyosiy yondashuv yetarli darajada qo'llanilmagan. **Ikkinchidan**, Sharq mutafakkirlari g'oyalarini zamonaviy pedagogika nazariyalari (Bandura, Bloom, Seligman, Goleman) bilan sistemali ilmiy qiyos qilish hozirgacha amalga oshirilmagan. Mazkur tadqiqot ana shu bo'shliqni to'ldirish maqsadida amalga oshirilmogda.

METODOLOGIYA

Tadqiqotda quyidagi ilmiy metodlar kompleks tarzda qo'llanildi.

Tarixiy-qiyosiy tahlil metodi - Forobiy, Ibn Sino va Navoiy asarlarini o'z davri ijtimoiy-tarixiy sharoiti bilan bog'liq holda o'rganish hamda ular o'rtasidagi g'oyaviy hamohanglik va farqlarni aniqlash uchun foydalanildi. Bu metod pedagogik ta'limotlarni tarixiy kontekstdan ajratmagan holda baholash imkonini beradi.

Matnni tahlil qilish (content analysis) metodi - mutafakkirlarning birlamchi manbalari axloqiy tarbiyaga oid tushunchalar, tamoyillar va metodlar

jihatidan tematik kodlash asosida sistemali tahlil qilindi. Tahlil uchun 12 ta birlamchi manba jalb etildi: Forobiydan - "Fozil odamlar shahri", "Baxt-saodatga erishuv haqida", "Ilmlarning kelib chiqishi"; Ibn Sinodan - "Tib qonunlari" (I tom), "Tadbiri manozil", "Donishnoma"; Navoiydan - "Mahbub ul-qulub", "Hayrat ul-abror", "Nasoyim ul-muhabbat", "Muhokamat ul-lug'atayn", "Xamsa" (tanlangan qismlar) va "Majolis un-nafois".

Qiyosiy-tipologik tahlil metodi

Sharq mutafakkirlari g'oyalari zamonaviy pedagogika nazariyasidagi qadriyatga asoslangan ta'lim, ijtimoiy-emotsional o'rganish, pozitiv psixologiya (Seligman PERMA modeli) va kompetentlikka asoslangan yondashuv bilan muqoyasa etildi.

Ilmiy adabiyotlarni o'rganish va umumlashtirish metodi - mavzuga oid 35 dan ortiq mahalliy va xorijiy manbalar, shu jumladan UNESCO materiallari, ilmiy jurnallar va dissertatsiyalar tahlil qilindi.

Tadqiqotning ishonchliligini ta'minlash uchun birlamchi manbalardan to'g'ridan-to'g'ri iqtibos keltirish, ikkilamchi manbalarni o'zaro solishtirib tahlil qilish va xulosalarni adabiyotlar bilan moslashtirib tekshirish tamoyillariga amal qilindi.

NATIJALAR

Abu Nasr Forobiy merosida axloqiy tarbiya g'oyalari

Abu Nasr Forobiy (873–950) o'rta asr Islom dunyosining eng yirik falsafachilaridan biri bo'lib, u Aristotel asarlariga yozgan sharhlari va mustaqil falsafiy asarlari bilan jahon faniga katta hissa qo'shgan. Pedagogik jihatdan uning "Fozil odamlar shahri" va "Baxt-saodatga erishuv haqida" asarlari alohida ahamiyatga ega.

Birlamchi manbalarni tahlil qilish natijasida Forobiyning axloqiy tarbiyaga oid **to'rtta asosiy g'oyasi** aniqlandi.

Birinchi g'oya - axloqiy tarbiyaning ijtimoiy xarakteri. "Fozil odamlar shahri" asarida Forobiy inson mohiyatan ijtimoiy mavjudot ekanligini ta'kidlaydi: "Inson o'z tabiatiga ko'ra siyosiy mavjudot bo'lib, o'z kamolotiga yetishish uchun hamjamiyat kerak". Bu tamoyildan axloqiy tarbiyaning asosiy qonuniyati kelib chiqadi: shaxs axloqiy kamolotga yolg'iz emas, balki jamiyat va hamjamiyat ta'sirida erishishi mumkin. Forobiy fikricha, faqat fozil jamiyatda fozil shaxs yetishib chiqishi mumkin. Bu g'oya zamonaviy psixolog Uri Bronfenbrennerning ekologik rivojlanish nazariyasi (1979) bilan ilmiy hamohanglikni namoyon etadi.

Ikkinchi g'oya - axloqiy fazilatlarning tabiati. Forobiy Aristotelning "Nikomaxova etika"siga tayanib, axloqiy fazilatlar tug'ma emas, balki odatlanish va mashq orqali shakllanishini ta'kidlaydi. Bu tushuncha zamonaviy pedagogikada "axloqiy ta'lim yoki tarbiya orqali o'rgatish mumkin" tamoyilining tarixiy asosi hisoblanadi. Forobiy axloqiy fazilatlarni ikki turga ajratadi: intellektual fazilatlar (hikmat, aql, ziyraklik) va axloqiy fazilatlar (jasorat, adolat, mo'tadillik, saxiylik). Ikki turdagi fazilatlarning uyg'unligi "kamol topgan inson"ning belgisi hisoblanadi.

Uchinchi g'oya - axloqiy tarbiyaning bosqichlari. Forobiy "Baxt-saodatga erishuv haqida" asarida axloqiy kamolotning uch bosqichini ajratib ko'rsatadi: (1) yaxshi xulqni bilish va tushunish; (2) yaxshi xulqqa intilish va uni orzu qilish; (3) yaxshi xulqni muntazam amalda namoyon etish. Bu tuzilma zamonaviy ta'limdagi Bloom

taksonomiyasining bilish (kognitiv), his-tuyg'u (affektiv) va psixomotor sohalar bilan to'liq mos keladi.

To'rtinchi g'oya - muallim va ijtimoiy muhitning birgalikdagi ta'siri. Forobiy axloqiy tarbiyada muallim va ijtimoiy muhit birgalikda ta'sir qilishi lozimligini ta'kidlaydi. Bu yondashuv zamonaviy "ekologik tarbiya" (ecological approach) tamoyili bilan mos keladi.

Abu Ali ibn Sino merosida axloqiy tarbiya g'oyalari

Abu Ali ibn Sino (980–1037) nafaqat tibbiyot, balki pedagogika sohasida ham chuqur ilmiy meros qoldirgan. Uning "Tib qonunlari", "Tadbiri manozil" va "Donishnoma" asarlarida axloqiy tarbiyaga oid g'oyalar tizimli bayon etilgan.

Birinchi natija - individual-differensial yondashuv. "Tib qonunlari"da Ibn Sino inson mizojining to'rt turiga mos tarbiya metodlarini taklif etadi. Safroviy mizojli bolalar uchun ko'proq sabr-toqat va mulohazakorlikni tarbiyalash zarur; balg'amli mizojlilar uchun faollik va qat'iyatni rivojlantirish muhim; qonli mizojlilar uchun emotsional nazoratni shakllantirish zarur; savdoviy mizojlilar uchun optimizm va ijtimoiy faollikni uyg'otish kerak. Bu yondashuv zamonaviy differensial pedagogika va individual ta'lim (personalized learning) tamoyillarining asosi hisoblanadi.

Ikkinchi natija - yoshga qarab bosqichli axloqiy tarbiya modeli. Ibn Sino uch bosqichni ajratadi. Ilk bolalik davri (0–7 yosh): oilaviy muhit va ona namunasi hal qiluvchi; asosiy vazifalar - yaxshi odatlarni shakllantirish, sevgi va xavfsizlik hissini rivojlantirish. Maktab yoshi (7–14 yosh): muallim shaxsining ta'siri ustuvor; axloqiy me'yorlarni o'rgatish, ijtimoiy munosabatlarda o'zini tutish qoidalarini shakllantirish. O'spirinlik davri (14

yoshdan keyin): mustaqil axloqiy tanlash qobiliyatini rivojlantirish, refleksiya va o'z-o'zini nazorat qilish ko'nikmalarini shakllantirish.

Ushbu uch bosqichli model Erik Eriksonning psixosotial rivojlanish bosqichlari (1950) bilan qiyoslaganda ilmiy hamohanglikni namoyon etadi. Bundan tashqari, Lev Vigotskiyning "yaqin rivojlanish zonasi" tushunchasi ham Ibn Sinoning yoshga mos ta'lim g'oyasi bilan uyg'un.

Uchinchi natija - muallim shaxsining va "kuzatib o'rganish"ning roli. "Tadbiri manozil"da Ibn Sino ta'kidlaydi: "Bolalar ustoz yaxshi axloqli, diyonatli bo'lmog'i lozim, chunki o'quvchilar ustoz so'ziga emas, uning xatti-harakatiga qarashadi". Bu g'oya zamonaviy Albert Banduraning ijtimoiy kognitiv nazariyasi (1977) - "kuzatib o'rganish" (observational learning) tushunchasi - bilan to'liq mos keladi.

Alisher Navoiy merosida axloqiy tarbiya g'oyalari

Alisher Navoiy (1441–1501) O'rta Osiyo Uyg'onish davrining eng yirik shoiri va ma'rifatparvari sifatida o'zbek milliy madaniyatida o'chmas iz qoldirgan. Uning "Mahbub ul-qulub", "Xamsa" va "Nasoyim ul-muhabbat" asarlari axloqiy tarbiyaning boy manbasini tashkil etadi.

Navoiy merosini tahlil qilish **beshta asosiy axloqiy fazilat** tizimini aniqlash

1-jadval. Sharq mutafakkirlari axloqiy tarbiya g'oyalarining qiyosiy tahlili

Mezon	Forobiy	Ibn Sino	Navoiy	Zamonaviy paralleli
Axloqiy tarbiya maqsadi	Fozil jamiyat qurish	Kamolotga erishuv	Ma'naviy yetuklik	UNESCO VBE maqsadi
Asosiy tamoyil	Ijtimoiylik	Individual yondashuv	Namuna va she'riy ta'sir	SEL + Differensial pedagogika

imkonini berdi: (1) **adolat** - insonlar munosabatlarida haqiqatparvarlik va tenglik; (2) **saxiylik** - mol-mulkka nisbatan mulohazakorlik, boshqalarga yordamga tayyorlik; (3) **vafo** - so'z va ahdda sadoqat, do'stlikda mustahkamlik; (4) **ilm sevgisi** - aql va bilimni doimo rivojlantirish intilishi; (5) **kamtarinlik** - o'z qadru qimmatini bilgan holda manmanlikdan yiroq bo'lish.

"Mahbub ul-qulub" asarida Navoiy ushbu fazilatlarni jamiyatning turli tabaqalari uchun differensial ravishda ko'rib chiqadi: hukmdorlar uchun adolat va rahm-shafqat, olimlar uchun haqiqatparvarlik va kamtarinlik, savdogarlar uchun vafo va halollik kabi. Bu yondashuv zamonaviy differensial axloqiy ta'lim (differentiated moral education) tamoyili bilan hamohang.

Navoiy belgilagan beshta fazilat Martin Seligman tomonidan ishlab chiqilgan "pozitiv psixologiya" doirasidagi "VIA fazilatlar klassifikatsiyasi" (Values in Action, Peterson va Seligman, 2004) bilan qiyoslaganda 4 ta mos keladi. Bu tasodif emas - universal insoniy fazilatlar turli madaniyat va davrlar kesimida hamohang tarzda namoyon bo'ladi.

Qiyosiy tahlil: uchala mutafakkir g'oyalarining taqqoslanishi

Uchala mutafakkir axloqiy tarbiya g'oyalarining qiyosiy tahlili quyidagi jadvalda aks ettirilgan.

Muallim roli	Rahbar, yo'llovchi	Muolajachi, murabbiy	Ilhomlovchi, namuna	Rolmodel (Bandura)
Yoshga e'tibor	O'rtacha	Kuchli (3 bosqich)	O'rtacha	Erikson, Piaget
Zamonaviy nazariya	Bronfenbrenner	Erikson + Bandura	Seligman VIA	Bloom taksonomiyasi
Asosiy vosita	Aql + jamiyat	Mizoj + odatlanish	She'r + hikmat	Kognitiv + emotsional

Jadvaldan ko'rinib turibdiki, uchala mutafakkir axloqiy tarbiyaning zaruriyati, maqsadi va asosiy yo'nalishlari borasida bir-birini to'ldiruvchi yaxlit tizimni shakllantiradi. Forobiy ijtimoiy-siyosiy o'lchamni, Ibn Sino psixologik-individual o'lchamni, Navoiy esa ma'naviy-estetik o'lchamni asoslab beradi.

MUHOKAMA VA XULOSA

Tadqiqot natijalari Forobiy, Ibn Sino va Navoiy pedagogik merosidagi axloqiy tarbiya g'oyalarining zamonaviy pedagogika nazariyasi bilan chuqur ilmiy aloqador ekanligini ko'rsatdi. Bu aloqadorlik ikki muhim xulosani asoslaydi.

Birinchi xulosa - universal insoniy qadriyatlar va tarbiya qonuniyatlari mavjudligi. Turli davr va madaniyatlarda mustaqil ravishda kashf etilgan axloqiy tarbiya tamoyillarining o'xshashligi tasodifiy emas: ular inson tabiatining umumiy qonuniyatlarini aks ettiradi. Bu fakt zamonaviy ta'limda milliy va xalqaro pedagogik merosni uyg'unlashtirish zaruriyatini tasdiqlaydi.

Ikkinchi xulosa - Sharq merosini zamonaviy ta'limga integratsiyalashning amaliy imkoniyatlari. Uchala mutafakkirning g'oyalari nafaqat tarixiy qiziquvchanlik nuqtai nazaridan, balki bugungi ta'lim muammolarini hal qilishda ham qo'llanishi mumkin.

Tadqiqot natijalariga asoslanib, quyidagi **uch yo'nalishda amaliy tavsiflar** taklif etiladi.

Birinchi yo'nalish - bo'lajak o'qituvchilarni tayyorlash tizimi. "Pedagogik ta'limotlar tarixi" kursida Forobiy, Ibn Sino va Navoiy g'oyalarini zamonaviy nazariyalar bilan qiyoslab o'rgatish; muallim shaxsiga qo'yiladigan axloqiy talablarni milliy meros asosida konkretlashtirish; pedagogik etika kursini Sharq mutafakkirlari merosidan misollar bilan boyitish.

Ikkinchi yo'nalish - umumta'lim maktablari. Adabiyot va axloq kurslarida Forobiy, Ibn Sino va Navoiy asarlaridan tanlangan parchalarni o'rganishni kuchaytirish; o'quvchilar bilan axloqiy masalalar bo'yicha muloqot va munozaralarni tashkil etish; maktab muhitini "fozil jamiyat" tamoyili asosida shakllantirish.

Uchinchi yo'nalish - darslik va uslubiy qo'llanmalar. Zamonaviy pedagogika darsliklari va o'quv qo'llanmalarida Sharq mutafakkirlarining axloqiy tarbiya bo'yicha g'oyalarini zamonaviy nazariyalar bilan qiyoslab yoritish; raqamli o'quv resurslari yaratishda mazkur meros asosida milliy komponent shakllantirish.

Tadqiqotning cheklavlari. Maqolada uchta mutafakkir merosiga e'tibor qaratilgan. Keyingi tadqiqotlarda

Al-G'azzoliy (1058–1111), Yusuf Xos Hojib (XI asr) va Kaykovusning (XI asr) axloqiy tarbiyaga oid g'oyalari ham o'rganilishi tadqiqot ko'lamini yanada kengaytirishi mumkin. Bundan tashqari, ushbu g'oyalarning hozirgi ta'lim amaliyotidagi samaradorligini eksperimental tekshirish kelajak tadqiqotlarning muhim yo'nalishi bo'lib qoladi.

Umumiy xulosa. Forobiy, Ibn Sino va Navoiy axloqiy tarbiya bo'yicha

yaratgan ilmiy meros IX–XV asrlar sharoitida ham, bugungi globallashtirish va raqamlashtirish asrida ham insoniy qadriyatlarni asrashning, yosh avlodni ma'naviy jihatdan voyaga yetkazishning asosiy yo'llari sifatida ahamiyatini yo'qotmagan. Bu merosni zamonaviy pedagogika nazariyasi va amaliyoti bilan uyg'unlashtirish milliy ta'limimizni boyitishning, uni xalqaro darajaga ko'tarishning ishonchli asosi bo'la oladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

- Forobiy A.N. Fozil odamlar shahri. – Toshkent: A.Qodiriy nomidagi xalq merosi nashriyoti, 1993. – 174 b.
- Forobiy A.N. Baxt-saodatga erishuv haqida. – Toshkent: Fan, 1986. – 96 b.
- Forobiy A.N. Ilmlarning kelib chiqishi. – Toshkent: Fan, 1994. – 112 b.
- Ibn Sino. Tib qonunlari. I tom. – Toshkent: Fan, 1981. – 460 b.
- Ibn Sino. Tadbiri manozil. – Toshkent: Fan, 1975. – 118 b.
- Ibn Sino. Donishnoma. – Toshkent: Fan, 1980. – 314 b.
- Navoiy A. Mahbub ul-qulub. – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashriyoti, 1983. – 208 b.
- Navoiy A. Nasoyim ul-muhabbat. – Toshkent: Fan, 1996. – 392 b.
- Navoiy A. Xamsa. – Toshkent: O'zbekiston, 2019. – 1024 b.
- Muslimov N. Pedagogik mahorat. – Toshkent: TDPU nashriyoti, 2015. – 320 b.
- Sharipov Sh. Pedagogika nazariyasi va tarixi. – Toshkent: Nishon nashriyoti, 2019. – 448 b.
- Hasanboy A. Pedagogik ta'limotlar tarixi. – Toshkent: TDPU, 2017. – 260 b.
- Musurmonova O. Ma'naviy-axloqiy tarbiya. – Toshkent: O'qituvchi, 2016. – 192 b.
- Irisqulov A. Forobiy va Ibn Sino falsafasida ta'lim-tarbiya masalalari. – Toshkent: Fan, 2005. – 188 b.
- Bandura A. Social Learning Theory. – New York: General Learning Press, 1977. – 247 p.
- Bronfenbrenner U. The Ecology of Human Development. – Cambridge: Harvard University Press, 1979. – 330 p.
- Erikson E. Childhood and Society. – New York: Norton, 1950. – 397 p.
- Bloom B.S. (ed.). Taxonomy of Educational Objectives. Handbook I: Cognitive Domain. – New York: David McKay, 1956. – 207 p.
- Seligman M. Flourish: A Visionary New Understanding of Happiness and Well-being. – New York: Free Press, 2011. – 349 p.
- Peterson C., Seligman M. Character Strengths and Virtues. – New York: Oxford University Press, 2004. – 800 p.
- Goleman D. Emotional Intelligence. – New York: Bantam Books, 1995. – 352 p.

Nussbaum M. Not for Profit: Why Democracy Needs the Humanities. – Princeton: Princeton University Press, 2010. – 192 p.

UNESCO. Learning to Live Together. – Paris: UNESCO, 2021. – 88 p.

CASEL. Fundamentals of SEL. – Chicago: CASEL, 2020. – 64 p.

Twenge J. iGen: Why Today's Super-Connected Kids Are Growing Up Less Rebellious. – New York: Atria Books, 2017. – 352 p.